

סוג הבחינה: בגרות
מועד הבחינה: קיץ תשפ"ו, 2026
מספר השאלון: 22261
נספחים: לשאלה 1 (כרזה)
לשאלה 8 (קריקטורה)

היסטוריה

הוראות

- א. משך הבחינה: שלוש שעות.
- ב. מבנה השאלון ומפתח ההערכה: בשאלון זה ארבעה פרקים.
יש לענות על שאלה אחת מן הפרק הראשון – מלחמת העולם השנייה והשואה – חובה – (34x1) – 34 נקודות
יש לבחור בשניים מן הפרקים השני, השלישי והרביעי,
ולענות על שאלה אחת בכל פרק שבחרתם. – (33x2) – 66 נקודות
סך הכול – 100 נקודות
- ג. חומר עזר מותר בשימוש: 1. ספר הלימוד שאושר בנושא **מלחמת העולם השנייה והשואה**,
ספר הלימוד שאושר בנושא **לאומיות וציונות** וספר הלימוד שאושר בנושאים
המאבק על הקמת מדינת ישראל וסוגיות נבחרות בתולדות מדינת ישראל.
בספרים יכולים להיות תקופות או נושאים שסומנו באמצעות מדבקות (סימניות)
הבולטות מן הספר, וכן קטעים שסומנו באמצעות מדגש (מרקר) או עיפרון, אך אין
להשתמש בספרים שבהם הערות בכתב.
2. עותק מודפס של כותרות יחידות ההוראה "איך יכול אדם".
- שימו לב:** בסעיפים שבהם יש להביא מקור מספר הלימוד, יש לכתוב את שם הספר, את שם ההוצאה לאור
ואת מספר העמוד שבו נמצא המקור.

יש לכתוב במחברת הבחינה בלבד. יש לרשום "טיוטה" בראש כל עמוד המשמש טיוטה.
כתיבת טיוטה בדפים שאינם במחברת הבחינה עלולה לגרום לפסילת הבחינה.

השאלות בשאלון זה מנוסחות בלשון רבים, אף על פי כן על כל תלמידה וכל תלמיד להשיב עליהן באופן אישי.

בהצלחה!

שימו לב: בסעיפים שבהם יש להביא מקור מספר הלימוד, יש לכתוב את שם הספר, את שם הוצאה לאור ואת מספר העמוד שבו נמצא המקור.

פרק ראשון – מלחמת העולם השנייה והשואה (34 נקודות)

ענו על אחת מן השאלות 1–3 (חובה).

1. המעבר של גרמניה מדמוקרטיה לנאציזם, "הסדר החדש"

א. – הטרור שימש אמצעי (תחום פעולה) חשוב בתהליך המעבר של גרמניה מדמוקרטיה לנאציזם. נמקו טענה זו.

– הציגו אמצעי חשוב נוסף שסייע בתהליך המעבר של גרמניה מדמוקרטיה לנאציזם.

נמקו באמצעות דוגמה ובאמצעות מקור **מספר הלימוד** מדוע גם הוא היה חשוב למימוש תהליך זה.

(17 נקודות)

ב. – בנספח לשאלה זו מוצגת כרזה שהוצגה לחיילים גרמנים ב"יום הגיבור הלאומי" בחודש מרץ 1943.

– הסבירו כיצד באות לידי ביטוי **בכרזה שתיים** ממטרות "הסדר החדש" שהנאצים שאפו להגשים באירופה.

– על פי **מה שלמדתם**, הסבירו מדוע היה חשוב למשטר הנאצי לחזור ולהדגיש מטרות אלה בשלב הזה של המלחמה.

(17 נקודות)

2. מלחמת העולם השנייה והיהודים בשטחי הכיבוש

א. – הסבירו כיצד השפיעו **שניים** מן המהלכים הצבאיים שהתרחשו מפרוץ המלחמה עד סוף שנת 1941 על המדיניות של

הנאצים כלפי היהודים בשטחי הכיבוש. (15 נקודות)

ב. – לפניכם שני מקורות (1–2) העוסקים בדרכי ההתמודדות של היהודים בגטאות בזמן ביצוע "הפתרון הסופי".

מקור 1 – נאום של אפרים ברש – יושב ראש היוזנראט בגטו ביאליסטוק בחורף 1942–1943 (על פי עדות של

חייקה גרוסמן)

יהודים, בקושי עלה לי [הצלחתי] להציל את הגטו מן הפורענות שבאה על אחינו בני ישראל בעיירות הסמוכות. עמדה לנו עבודתנו המוצלחת והפורה. כמו ידינו יצרנו מה שיצרנו. ראו את בתי החרושת, את החיים המסודרים והמאורגנים. כל אחד עובד וחי. אין מתים אצלנו ברעב, כבמקומות אחרים. ביוזמתנו ובמרצנו יצרנו יש מאין, והוא שעמד לנו בתקופת המלחמה הקשה. אך יש בינינו הקוראים לביטול המלאכה... נאמר להם: אספו ידכם מן הגטו [הניחו לגטו]. רצונכם להילחם בגרמנים - הילחמו לכם בכל מקום שתרצו אך לא בגטו. צאו מן הגטו, לבל [שלא] נישא כולנו באחריותכם.

אנו [אחראים] לכל עשרות אלפי יושבי הגטו, ואילו אתם - עלילות גבורה ברצונכם לחולל? ... עשו הישר בעיניכם אך אין זה מענייננו. אספו ידכם מבתי החרושת שהקימונו בזיעת אפינו, שבהם כל תקוותינו וישועתנו. העיקר - להחזיק מעמד ולא להתפתות לשום פְּרֻבֹּקֶצֶה [התגרות]. אם ננהג כן, אולי נצא בשלום, אולי ניושע.

(א' כרמון, השואה, ב', המרכז לתוכניות לימודים, תשמ"א, עמ' 151–152)

(שימו לב: המשך השאלה בעמוד הבא.)

מקור 2 – כרוז ששלח ארגון פפ"א – ארגון מחתרת יהודי שפעל בוויילנה, באפריל 1942

לכל היהודים תחת הכיבוש הנאצי

גורלם של כל היהודים תחת הכיבוש ההיטלראי הוא הכחדה כללית, על אף האינטרס הכלכלי.

אחים, קרעו את האשליה מעליכם. אותנו לא יציל הצורך הכלכלי [של הגרמנים]. זנחו את אמונת השווא שאת ארבעים אלף היהודים בגטו ביאליסטוק ואת מחצית המיליון בוורשה, לא ישמידו הגרמנים מתוך אינטרס כלכלי. השמדת היהודים היא מבצע מרכזי ולא תלויה בשלטונות המקומיים.

...ההשמדה היא תהליך שיטתי, אשר במוקדם ובמאוחר יפגע בכול [בכל היהודים]. ...במקום שבו קיים יישוב יהודי תחת שלטונו של היטלר - יקום פונאר*!

יהודים התארגנו! תפשו בנשק!

יהודים - להגנה!

מפקדת ארגון פפ"א בגטו וילנה

(מעובד על פי ר' קורצ'אק, **להבות באפר**, מורשת [בית עדות על שם מרדכי אנילביץ] וספריית הפועלים, הקיבוץ הארצי, 1965, עמ' 368)

* פונאר – מקום שבו רצחו הנאצים כ-70 אלף יהודים.

– מהי העמדה שבאה לידי ביטוי בכל אחד מן המקורות (1-2) בנוגע לדרך ההתמודדות הרצויה, ומה הם הנימוקים להצדקתה?

– הסבירו סיבה אחת להבדל בין המקורות. בתשובתכם התייחסו לאחד ממאפייני המקור האלה: זהות הדובר, מטרת המקור.

(19 נקודות)

3. מדיניות הנאצים כלפי היהודים ודרכי ההתנגדות של היהודים

- א. – הציגו את המאפיינים של היהודי על פי הדימוי שלו באידאולוגיה הנאצית.
 – הסבירו מדוע על אף דמוי זה, היה גורל היהודים בארצות צפון אפריקה שונה מגורל היהודים באזורי הכיבוש הנאצי באירופה בתקופת ביצוע "הפתרון הסופי".

(16 נקודות)

- ב. לפניכם מקור ובו קטע מעדותו של אברהם פיינשטיין, שהיה פרטיזן ולאחר מכן חייל בצבא ברית המועצות בזמן מלחמת העולם השנייה.

כשחזרנו מהסיוור ניגשתי למפקד [הפרטיזנים] ואמרתי לו: "עד כאן, איני רוצה לברוח יותר, אלא להישאר ולהילחם. אני מבין כי הצבא הרוסי מתחיל לשחרר עתה את אזור יאנוב*, עיר הולדתי. אני מעוניין לעזור להם, כיוון שאת האזור הזה אני מכיר כהלכה".

...אני וחבריי גויסנו במקום [לצבא הרוסי]. נשלחנו לטירונות במחנה האימונים שבסרנה. ניגשנו למפקד המחנה וביקשנו שירכיב כיתת לוחמים יאנובאים [מן העיר יאנוב]. המפקד נענה לבקשתנו, ומכאן ואילך היינו לכיתת לוחמים מעיר הולדתי. ציידו אותנו בשני תת־מקלעים וברובים במרץ 1944, ולאחר שבועיים של אימונים קשים קיבלנו מדים ונשלחנו לחזית הגרמנית.

...היה זה ינואר 1945, והחזית עברה למערב מחוץ לתחומי רוסיה. הצבא הרוסי התקדם בצעדי ענק לעבר גרמניה. ברכבת הייתי היהודי היחיד בין אלפי גויים. לפתע שמעתי את אחד החיילים השיכורים שר שיר שחלק ממילותיו היו: "הכה ביהודים, והצל את רוסיה". השיר העציב אותי מאוד. אחרי כל מה שעבר עליי נסעתי עם עוד אלפי אנשים לנקום בגרמנים על הדברים הנוראים שעוללו ליהודים ולאירופה כולה, והינה גם כאן אני זר השנוא על הכול.

...במהלך האימון היינו צריכים לעבור נהר שעומק מימיו הגיע עד צווארינו. המפקד הורה לי לחצות ראשון, ואני, ששמחתי על ההזדמנות להוכיח את עצמי, צעדתי בתוך המים, המחלקה הלכה בעקבותיי, ונמלאתי גאווה – הינה יהודי קטן המוביל אחריו מחלקה של גויים.

(מעובד על פי א' פיינשטיין, מסע חיים 1990–1924, [הוצאה עצמית], 1991, עמ' 35, 43)

* עיירה במזרח פולין שנכבשה על ידי הגרמנים בשנת 1941.

- הסבירו כיצד באים לידי ביטוי בקטע המקור שניים מן המניעים של לוחמים יהודים להצטרף לצבאות בעלות הברית במלחמת העולם השנייה וקושי אחד שעימו התמודדו לוחמים אלה.

- בחרו במקור מספר הלימוד, והסבירו כיצד הוא מבטא דרך התנגדות נוספת (שלא הוזכרה בקטע) של היהודים למשטר הנאצי בשנים 1939–1945.

(18 נקודות)

שימו לב: יש לבחור בשניים מן הפרקים השני, השלישי והרביעי ולענות על שאלה אחת בכל פרק שבחרתם.

פרק שני – לאומיות וציונות (33 נקודות)

אם בחרתם בפרק זה, ענו על אחת מן השאלות 4-6.

4. צמיחת התנועות הלאומיות באירופה וראשית התנועה הציונית

- א. הסבירו כיצד התפתחויות פוליטיות, חברתיות וטכנולוגיות הובילו לצמיחתן של רוב התנועות הלאומיות באירופה במהלך המאה ה-19. בחרו במקור מספר הלימוד, והסבירו כיצד הוא מדגים את אחת ההתפתחויות האלה. (15 נקודות)
- ב. לפניכם מקור ובו דברים שנשא הרצל לפני הוועדה לענייני הגירת זרים* שהקימה ממשלת בריטניה ב-1902.

כשהייתי לפני שבע שנים בפריז, עשה עליי מצב היהודים רושם חזק... ופרסמתי חוברת בשם "מדינת היהודים".
[...]

אל נא תחשבו לי זאת ליהירות, אך כבר אז חזיתי מראש, ששאלת היהודים תתעורר גם בארץ הזאת. בחוברת "מדינת היהודים" שפרסמתי בשנת 1896 כתבתי כך:

"שאלת היהודים קיימת בכל מקום שבו חיים היהודים במספר ניכר, ובמקום שעדיין איננה, היא נגררת ומוכנסת כאשר היהודים מהגרים לשם. בדרך הטבע היהודים מהגרים למקומות שבהם לא רודפים אותם, אבל שם מתעוררות הרדיפות דווקא בגלל נוכחותם. ...[והן יימשכו] כל זמן שלא תיפתר שאלת היהודים באופן מדיני. היהודים האומללים נושאים איתם עתה את האנטישמיות גם לבריטניה, אחרי שכבר הביאוה לאמריקה".
[...]

פתרון שאלת היהודים תלוי בהכרה בהיותם עם ובמציאת מולדת בעבורם שתהיה מובטחת לפי משפט הכלל. יהודים יהגרו אליה מאותם חלקי עולם שבהם הם נרדפים, ויבואו לשם כאזרחים, דווקא בהיותם יהודים, ולא כזרים. תוצאת הדבר תהיה שזרם המהגרים ינטה מן הארץ הזאת [בריטניה] ומאמריקה, שבהן הם הופכים למעמסה.
[...]

יהודי מזרח אירופה אינם יכולים להישאר במקומות שבהם הם נמצאים עכשיו; לאן יצאו? אם אין רוצים בהם כאן [בבריטניה], הרי מן ההכרח הוא למצוא מקום שאליו יוכלו להגר, שאלמלא כך תתעורר הבעיה שבה אתם דנים... אני מציע לוועדה... שתביא בחשבון את הפתרון הזה ותצרף לו את המשקל רב הערך של חוות דעתה.

(מעובד על פי ת' הרצל, בפני עם ועולם, ב, הספרייה הציונית, 1961, עמ' 164-165, 170)

* ועדה ממלכתית שדנה בהצעה להגביל את ההגירה לבריטניה ובעיקר את הגירת היהודים ממזרח אירופה.

- מהו הפתרון לשאלת היהודים שהרצל מציג בקטע המקור?
- הסבירו כיצד ניצל הרצל את העניין שבו דנה הוועדה כדי לשכנע את ממשלת בריטניה לתמוך בפתרון זה.
- האם לדעתכם הצליח הרצל לשכנע את ממשלת בריטניה לקדם את הפתרון שהציג לשאלת היהודים? נמקו את עמדתכם באמצעות עובדה היסטורית.

(18 נקודות)

5. מאפיינים מלכדים, דרכי פעולה של התנועות הלאומיות

א. לפניכם ההכרזה משנת 1916 של מנהיגי התנועה הלאומית של אירלנד על הקמת הרפובליקה העצמאית האירית.

הרפובליקה של אירלנד*

הממשלה הזמנית של הרפובליקה האירית אל בני העם האירי

בנים ובנות של אירלנד: בשם אלוהים ובשם הדורות המתים שמהם קיבלה אירלנד את מסורת הלאומיות האירית העתיקה, באמצעותנו, אירלנד קוראת את בניה ובנותיה אל הדגל ויוצאת להילחם על חירותה.

משארגנה ואימנה את בניה דרך הארגון המהפכני החשאי שלה, האחוה הרפובליקנית האירית, ודרך ארגונה הצבאיים הגלויים, המתנדבים האיריים וצבא האזרחים האירי... לאחר שהמתנה בנחישות לרגע המתאים שיתגלה, היא מנצלת עתה את הרגע הזה, ונתמכת בידי בניה הגולים שבאמריקה ובידי בעלי ברית אמיצים באירופה, אך בראש ובראשונה נשענת על כוחה שלה, והיא מכה בביטחון מלא שתנצח.

אנו מצהירים על זכותם של בני העם האירי לבעלות על אירלנד ולשליטה חופשית ובלתי מוגבלת בגורל אירלנד - זכות ריבונית ובלתי ניתנת להפקעה. הגזל הממושך של זכות זו בידי עם וממשלה זרים [אנגליה] לא הכחיד את הזכות, ואף לא יוכל להכחידה לעולם, אלא אם כן יעלם העם האירי באופן מוחלט. בכל דור ודור טען העם האירי לזכותו לחירות לאומית ולריבונות; שש פעמים בשלוש מאות השנים האחרונות דרש זאת באמצעות נשק. בעומדנו על זכות יסוד זו, ושוב דורשים זאת בנשק אל מול העולם, אנו מכריזים בזאת על הרפובליקה האירית כמדינה ריבונית ועצמאית, ומתחייבים להקדיש את חיינו ואת חיי חברינו לנשק למען חירותה, רווחתה והעלאת קרנה בין העמים.

הרפובליקה האירית זכאית לנאמנותם של כל גבר אירי וכל אישה אירית, ובזאת היא תובעת נאמנות זו.

[...]

על החתום בשם הממשלה הזמנית

(מתורגם על פי **Wikimedia Commons** Proclamation of the Irish Republic, by)

* כותרת זו נכתבה במקור בשפה הגאלית, השפה העתיקה של אירלנד.

– הציגו שניים מן המאפיינים המלכדים את בני אותו הלאום, שבאים לידי ביטוי בהכרזה זו.

– הסבירו כיצד אחת מדרכי המאבק של התנועות הלאומיות באירופה באה לידי ביטוי בהכרזה.

(17 נקודות)

ב. הציגו שתי דרכי פעולה מתחומים שונים שנקט היישוב היהודי בארץ-ישראל בשנים 1881–1914 לקידום מטרות

התנועה הציונית, והסבירו את החשיבות של אחת מהן לקידום מטרות אלה.

– בחרו במקור מספר הלימוד, והסבירו כיצד באה בו לידי ביטוי אחת מדרכי הפעולה שהצגתם.

(16 נקודות)

6. התנועות הלאומיות, הצהרת בלפור

- א. – בחרו בתנועה לאומית שפעלה באחת מן הארצות האלה: יוון, פולין, איטליה, גרמניה, והסבירו כיצד השפיעה (עיכבה או סייעה) אחת מן המעצמות על המאבק של תנועה זו.
- הסבירו גורם אחר שהשפיע על המאבק של התנועה הלאומית שבחרתם.
- (16 נקודות)
- ב. לפניכם שלוש מן התגובות על הצהרת בלפור.

התגובה של דוד בן גוריון (ניו יורק, נובמבר, 1917): "הפלא הגדול קם ויהי".

(ש' קולת [עורכת], הרעיון הציוני והקמת מדינת ישראל, כרך א', תל, תשמ"ה, עמ' 172)

התגובה של הוועד הפועל הערבי (מברק ללורד בלפור, 1925): "מדיניות הכרזת בלפור היא מוות לאומה הערבית".

(דאר היום, פברואר 27, 1925)

התגובה של כמה אישים יהודים אמריקנים אנטי-ציונים*: "לדעתנו חשד לנאמנות כפולה משתמע בהכרח... מהקמת מדינה ריבונית ליהודים בארץ-ישראל".

(מתורגם ומעובד על פי M. Jastrow, *Zionism and the Future of Palestine*, The Macmillan Company, 1919, p. 154)

* מתוך הצהרה שמסרו בשנת 1919 ה' ברקוביץ, מ' סניור ומ' יסטרוב לנשיא ארצות הברית וילסון.

- הסבירו לאילו מן הדברים הנאמרים בהצהרת בלפור מתייחסת כל אחת מן התגובות.
- הסבירו סיבה אחת להבדל בין התגובות.
- (17 נקודות)

פרק שלישי – המאבק על הקמת מדינת ישראל (33 נקודות)

אם בחרתם בפרק זה, ענו על אחת מן השאלות 7–9.

7. המאבק במדיניות בריטניה בארץ-ישראל (1945–1947)

- א. – מדוע שינתה הנהגת היישוב היהודי בארץ-ישראל את מדיניותה כלפי בריטניה עם תום מלחמת העולם השנייה?
הסבירו שתי סיבות.
- בחרו במקור **מספר הלימוד**, והסבירו כיצד הוא מבטא את השינוי במדיניות של הנהגת היישוב כלפי בריטניה.
(17 נקודות)
- ב. לפניכם קטע שפורסם ביוני 1947 בעיתון "המשקיף". הקטע עוסק בביקור בנגב של ועדת אונסקו"פ, ועדת החקירה המיוחדת של האו"ם.

ועדת החקירה נתרשמה מהפרחת שממות הנגב

עייפם ומאובקים, אבל מלאי רשמים, חזרו אתמול חברי ועדת החקירה [ועדת אונסקו"פ] מסירוס בנגב... המכוניות עשו אתמול 380 ק"מ כדי להראות לחברי הוועדה שלושה יישובים טיפוסיים בנגב - רביבים, ניר עם, וחפץ חיים... כדי להוכיח את אפשרות יישובו של הנגב בהיקף נרחב. אם לשפוט לפי התרשמויות חברי הוועדה... הרי המאמץ הצליח. השופט סנדסטרם, יושב ראש הוועדה, אמר שפיתוח הנגב הוא "מפעל כביר". הנציג היוגוסלבי אמר: "זהו מפעל חלוצי של החייאת שממה בהיקפים שלא נודעו עד כה".

[...]

בשעת הארוחה בחדר האוכל של הקיבוץ הקטן [רביבים], שבו 30 חברים, בירך חבר הקיבוץ יוסל הפנר את המבקרים ואמר: "באנו לכאן בחפשנו אדמה להתיישב עליה. את האדמה מצאנו והיא טובה ופורייה מאוד. גם מים נגלה. תפקידכם הוא לאפשר לנו להביא לכאן את אחינו שיעבדו במרחבי השממה ויחיום".

...בדרך נעצרו ליד מניחי צינור המים ושמעו הסברים על מפעל זה.

(מעובד על פי המשקיף, 27 ביוני 1947)

- על פי מה שלמדתם, הציגו את המטרות של המאבק של היישוב היהודי בתחום ההתיישבות בשנים 1945–1947.
- הסבירו כיצד שתיים מן המטרות האלה באות לידי ביטוי בקטע.
(16 נקודות)

8. העברת שאלת ארץ-ישראל לאו"ם

- א. בנספח לשאלה זו מוצגת קריקטורה מאת לסלי אילינגוורת' שפורסמה בבריטניה בעיתון "דיילי מייל" ב-22 בספטמבר 1947.
- הסבירו איזה מן הגורמים שהובילו להחלטה של בריטניה להעביר את שאלת ארץ-ישראל לאו"ם בא לידי ביטוי בקריקטורה. בססו את תשובתכם על שני רכיבים מן הקריקטורה.
- על פי מה שלמדתם, הסבירו גורם נוסף שהשפיע על החלטה זו.
(17 נקודות)
- ב. – הסבירו שני גורמים שסייעו להשיג רוב באו"ם לתמיכה בהחלטה על תוכנית החלוקה.
- הציגו סיבה שגרמה לאחת מן המדינות באו"ם להימנע או להתנגד בהצבעה על תוכנית זו.
(16 נקודות)

9. מלחמת העצמאות

א. לפניכם קטע מקור מאת לוחמת הפלמ"ח הדסה אביגדוריי־אבידב, ובו היא מתארת את חוויותיה במלחמת העצמאות.

בירושלים יש המון פצועים ואין להם היכן לשכב. לאחר האסון בשיירת הר הצופים אין אפשרות להעבירם לבית החולים "הדסה" בהר הצופים. ...נוספו הרבה מאוד פצועים מקרבות קטמון [בירושלים]. יש גם פצועים מן הקרב על הרדאר, המצודה המבוצרת של הערבים מעל [קייבוץ] מעלה החמישה, אשר משם מתקיפים ומפגיזים תמיד את קריית ענבים ומעלה החמישה. עתה יש עוד כעשרה ימים למועד הנקוב על ידי האנגלים ליציאתם מן הארץ. הנטייה שלהם לצאת לא מורגשת ביותר... להפך, בימים האחרונים החזירו לארץ הרבה צבא - כאילו על מנת לצאת... הפחד העיקרי שלנו עכשיו הוא מפני הפלישה של מדינות ערב הסמוכות. הן מחכות רק ליציאת הבריטים. אומנם עד עכשיו ניצחנו, כבשנו ושמרנו על כל נקודותינו, אך עתה יעלו עלינו המונים עם נשק וציוד של טנקים ותותחים ולנו רק רובים וסטנים [תת־מקלעים]. נצטרך לתת המון קורבנות ובתוכנו הבלגן כל כך עצום.

(ה' אביגדוריי־אבידב, בדרך שהלכנו, הוצאת משרד הביטחון, 1989, עמ' 107)

- הסבירו כיצד באים לידי ביטוי בקטע המקור המאפיינים של המלחמה בתקופה שבין מרץ 1948 ל-14 במאי 1948.
- על פי מה שלמדתם, הסבירו כיצד אחד מן המאפיינים האלה השפיע על ההחלטה להכריז על הקמת המדינה בה' באייר תש"ח (14 במאי 1948).

(18 נקודות)

ב. הציגו את המטרה המוצהרת של מדינות ערב שפלשו למדינת ישראל במאי 1948.

הסבירו מדוע הן לא הצליחו להשיג את המטרה הזאת. בססו את הסברכם על שתי עובדות היסטוריות ועל מקור מספר הלימוד.

(15 נקודות)

פרק רביעי – סוגיות נבחרות בתולדות מדינת ישראל (33 נקודות)

אם בחרתם בפרק זה, ענו על אחת מן השאלות 10–13.

10. תהליך הדה־קולוניזציה, גורל היהודים בארצות האסלאם

א. קונגו שבאפריקה הייתה מושבה של בֶּלְגִיָה. ב־30 ביוני 1960 היא זכתה בעצמאות. לפניכם שני נאומים שנישאו בטקס הכרזת העצמאות של קונגו.

מקור 1 – מתוך נאומו של מלך בֶּלְגִיָה בודואן

עצמאות קונגו היא התוצר הסופי של המשימה שהחל בה המלך ליאופולד השני, האישיות יוצאת הדופן, משימה שעיימה הוא התמודד בנחישות אמיצה. ...במשך 80 שנה שלחה בֶּלְגִיָה את טובי בניה למדינתכם... כשיצא המלך ליאופולד השני למשימה גדולה והיסטורית זו, הוא לא הגיע אליכם ככובש, אלא כציוויליזטור [מביא תרבות]... קונגו קיבלה מסילות רכבת... נבנו בה בתי חולים מצוידים היטב... החקלאות שופרה ונעשתה מודרנית. ערים גדולות נבנו. התנועה הגדולה לעצמאות... מצאה את ההבנה הגדולה ביותר בקרב פקידי ממשלת בֶּלְגִיָה... לנוכח הרצון המאוחד של אוכלוסיותיכם בעצמאות, לא היססנו להעניק לכם אותה. תפקידכם כעת, רבותי, הוא להוכיח שצדקנו כשנתנו בכם אמון.

(מתורגם על פי Congoles Independence speech by King Baudouin on June 30, 1960, Wikisource)

מקור 2 – מתוך נאומו של פטריס לומומבה*, המנהיג הנבחר של קונגו העצמאית

אף על פי שעצמאות קונגו מוכרזת היום בהסכמה עם בֶּלְגִיָה... איש מקונגו לא ישכח לעולם שעצמאות זו נרכשה במאבק... שהיה מלווה בדמעות, באש ובדם, אנו גאים עד עמקי נשמתנו במאבק זה, כי הוא היה אצילי וצודק, מאבק הכרחי כדי לשים קץ לעבדות המשפילה שנכפתה עלינו בכוח... התנסינו בעבודת פרך בתמורה לשכר שלא אפשר לנו להשביע את רעבוננו, להתלבש כראוי, לחיות במגורים ראויים או לגדל את ילדינו כנפשות יקרות ואהובות. נאלצנו לספוג בוקר, צוהריים וערב לעג, עלבונות ומכות משום שהיינו "כושים". מי יוכל לשכוח שפנו אליו בפנייה "Tu" [פנייה מזלזלת בצרפתית, כמו לילד או לחיה], לא מתוך קרבה, אלא משום שה-"Vous" [פנייה של כבוד] - היה שמור רק לאדם הלבן?

[...]

אך אנו נבחרים העם... אומרים לכם שמעתה והלאה כל זה נגמר... הרפובליקה של קונגו הוכרזה, והעתיד של ארצנו האהובה נמצא כעת בידי בניה... אנו נשים קץ לדיכוי המחשבה החופשית ונוודא שכל האזרחים ייהנו מזכויות היסוד.

(מתורגם ומעובד על פי P. Lumumba. *The Truth about a Monstrous Crime of the Colonialists*, Moscow, Foreign Languages Publishing House, 1961, pp 44–46 by Marxists Internet Archive)

* פטריס לומומבה היה ממנהיגי תנועת המאבק לשחרור קונגו משלטון בֶּלְגִיָה.

– על פי מה שלמדתם מהו תהליך הדה־קולוניזציה?

– כיצד כל אחת מן הנאומים מתאר את תהליך הדה־קולוניזציה של קונגו?

הסבירו סיבה אחת להבדל בין התיאורים בקטעי המקור (1–2). בתשובתכם התייחסו לאחד ממאפייני המקור. (18 נקודות)

ב. הסבירו את השפעה של תהליך הדה־קולוניזציה על מצב היהודים בארצות האסלאם, והציגו גורם נוסף שהשפיע בתקופה זו על מצב היהודים בארצות אלה.

– בחרו במקור מספר הלימוד, והסבירו כיצד השפעה זו באה לידי ביטוי במקור שבחרתם.

11. עלייה וקליטה בשנות החמישים והשישים

א. לפניכם מקור ובו קטע משיבה של הכנסת שנערכה בתאריך 30/3/1949. בישיבה דנו במצבם של היהודים בארצות ערב.

ראש הממשלה בן גוריון: אדוני יושב הראש, חברי הכנסת! הדאגה הרבה למצבם של יותר מרבע מיליון יהודים במדינת ערב מונעת אותי עכשיו מלמסור כאן הצהרה מפורטת בעניין זה.

[...]

מצבם של יהודי ערב הוחמר מאז פלשו צבאות ערב לארץ, ויותר מרבע מיליון יהודים נעשו בני ערובה בידי שליטי ערב, אפילו במצרים... נשלחו מאות יהודים למחנות מעצר ובתי מאסר אך ורק בגלל היותם יהודים.

הגיעו אלינו ידיעות מחרידות בייחוד על מצב היהודים בעיראק... שמועות סבלם של היהודים בארצות אלה אינן מוגזמות, והסכנה היא חמורה.

[...]

חברת הכנסת פ' אילנית: ...יש שתי דרכים בשביל להילחם על הטבת המצב. אני תומכת בהצעת חבר הכנסת ציזלינג, ולפיה ועדה מיוחדת תדון בהצעות המעשיות להצלה המתאימות למצב. עלינו לחפש כל דרך וכל פרצה להביא את היהודים לארץ. דרושה פעולה יוזמת ונועזת, כדי להגשים את הדרך העיקרית להצלה: עלייה בכל הדרכים.

(מעובד על פי "הישיבה התשע-עשרה של הכנסת הראשונה", כ"ט באדר תש"ט, ארכיון הכנסת)

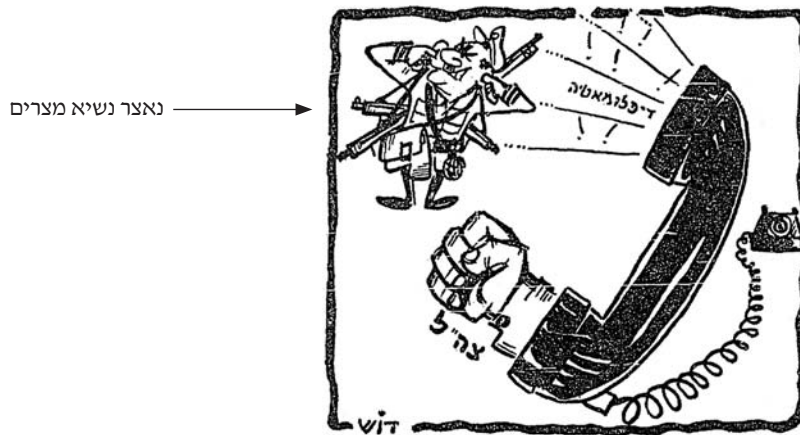
- על פי הקטע, מה היו הנסיבות (תנאים) שהובילו את הכנסת לערוך דיון במצבם של היהודים בארצות ערב, ומהי הקביעה של בן גוריון בנוגע למצב זה?
 - על פי מה שלמדתם, הסבירו את ההשפעה של קביעה זו על מדיניות העלייה שנקטה מדינת ישראל בתקופה זו. בססו את תשובתכם על שתי דוגמאות.
- (18 נקודות)

ב. קליטת "העלייה הגדולה" במדינת ישראל בשנות החמישים והשישים הייתה הישג יוצא דופן, עם זאת היבטים שונים בתהליך הקליטה עוררו ביקורת.

נמקו את שני החלקים של הטענה, בססו כל אחד מן הנימוקים באמצעות עובדות היסטוריות. (15 נקודות)

12. מלחמת ששת הימים (1967)

א. לפניכם קריקטורה מאת המאייר קריאל גרדוש (דוש) שפורסמה בעיתון מעריב ב-2 ביוני 1967.

(מעריב, 2 ביוני 1967)

- על פי מה שלמדתם, הסבירו מה היו הנסיבות (התנאים) שגרמו לממשלת ישראל להחליט לצאת למלחמה ב-5 ביוני 1967.
- הסבירו כיצד באות לידי ביטוי בקריקטורה שתיים מנסיבות אלה. (16 נקודות)
- ב. תוצאות מלחמת ששת הימים יצרו בעיות שונות במהלך הזמן. נמקו טענה זו באמצעות עובדות היסטוריות ובאמצעות מקור מספר הלימוד. (17 נקודות)

13. מלחמת יום הכיפורים (1973)

- א. - הציגו את הגורמים שהניעו את מצרים וסוריה לצאת למלחמה נגד ישראל באוקטובר 1973.
- בחרו במקור מספר הלימוד, והסבירו כיצד הוא מבטא את אחד מן הגורמים שהצגתם. (16 נקודות)
- ב. לפניכם מכתב של אזרח, שפורסם בעיתון "על המשמר" ב-25 בספטמבר 1974, כשנה לאחר מלחמת יום הכיפורים.

יש להניח כי יום הכיפורים ייזכר מעתה והלאה במדינת ישראל, כיום שבו פרצה המלחמה הקשה ביותר בקורותיה של המדינה מאז מלחמת השחרור. ... עם זאת, מסמלת מלחמת יום הכיפורים אולי סיומה של תקופה. עתה ברור, כי הניצחון המזהיר של מלחמת ששת הימים עיוות במידה רבה את הפרופורציות האמיתיות בתוכנו. לאחר המלחמה האחרונה שפקדה אותנו, התברר לרובנו כי איננו "כול יכולים", וכי איננו מסוגלים להתהלך בעולם בהרגשה המלווה יוהרה...

המלחמה שפרצה לפני שנה, הייתה מלחמה שהעם לא היה מוכן לה. הופתענו מבחינה צבאית, מבחינה מדינית ומבחינה נפשית. ... דווקא משום כך, מן הראוי להדגיש את ההישג הצבאי של מלחמת יום הכיפורים, ואת יכולתו של צה"ל להעביר את המלחמה, על אף נתוני הפתיחה הנחותים יותר, אל זירת ההיערכות של האויב.

(על המשמר, 25 בספטמבר 1974)

- הציגו שתי תובנות (לקחים) שמחבר המכתב מציע ללמוד מן האופן שבו פרצה המלחמה ומתוצאותיה.
- על פי מה שלמדתם, בססו תובנות אלה על עובדות היסטוריות. (17 נקודות)

בהצלחה!

נספח לשאלה 1 – כרזה

גרמניה הגדולה בעתיד

מרחב הרייך

שטח
ההתפשטות

נספח לשאלה 8 – קריקטורה

(L. Illingworth, "Daily Mail", 22 September 1947, by T. Benson, **Drawn to the promised land**, Halban, 2024, p. 180)